

1942, september 17. List Salymu Mayerovi, v ktorom G. Fleischmannová oznamuje pokračovanie v deportáciách po sedemtyždňovej prestávke a aj napriek nepriaznivej situácii vyjadruje nádej na skorý prísun pomoci.

Viem, že máte moju správu z 27. augusta a oznamujem Vám toto:

#### 1 Situačná správa

V súčasnej dobe opäť prežívame chvíle obrovského napätia. Po sedemtyždňovej prestávke má zajtra, 18. 9., znova odísť zásielka.<sup>88</sup> Žiaľ, všeobecná situácia sa pre nás zhoršila a to z týchto dôvodov:

a/ Konal sa opätovný súpis všetkých tunajších Židov a to s najnepriaznivejším mysliteľným výsledkom. Počas našej doterajšej činnosti vláda totiž vychádzala z toho, že v tejto krajine žije 20 tisíc našich spoluveriacich; na základe tejto štatistiky sme urobili ďalšie práce. Súpis z minulého týždňa vykázal 25 Alafim, čiže prírastok 5 Alafim. Tým sa atmosféra, samozrejme, zmenila v náš neprospech. Dňa 11. 1.m. sa konala porada zástupcov vlády a bolo rozhodnuté, že treba dodať ešte väčší počet zásielok.<sup>89</sup> Práca, s ktorou najnovšie musíme začať, nám dáva nádej, že to snáď vyjde so 4 zásielkami; zo spomenutého rokovania nám aspoň táto perspektíva vyplýva. Je strašne tvrdé musieť v súčasnej situácii obetovať 4 Alafim Chajim<sup>90</sup>; budeme sa, samozrejme, energicky usilovať o to, aby sme toto číslo znížili.

b/ Popri všetkej vďačnosti, ktorú k Vám v mene našej pospolitosti cítujeme, predsa len sa na Vás musím obrátiť s výtčikou, že naše mnohotýždňové rokovania neprinesli nijaké pozitívum. Pochopíte, že sme sa v posledných týždňoch museli zaviazat' voči Wilhelmovi a Josefovi a časť týchto záväzkov už bolo treba dodržať. Je predsa jasné, že len sľubmi sme vôbec nič nemohli dosiahnuť a často sme boli v situácii, ktorá mohla mať za následok nepredvídateľnú reakciu. Som pevne presvedčená o tom, že keby bola pomoc poskytnutá včas, mohli by sme azda dnešnú ťažkú situáciu ľahšie prekonať. Musíme sa dokonca

<sup>88</sup> Posledný transport pred sedemtyždňovou prestávkou odišiel 31.7.1942 zo Žiliny do Osvienčimu. Po tomto transporte odišiel v poradí 55. transport zo Žiliny do Osvienčimu až v deň, ktorý uvádza aj Fleischmannová.

<sup>89</sup> Na zaslaní vlády sa prijal záver, že v deportáciách sa bude pokračovať. V čase, keď Fleischmannová písala túto správu, Sloviansku opustili dva transporty: 18. septembra a 22. septembra. Oba boli vypravené zo Žiliny a smerovali do Osvienčimu. Posledný, 57. transport s 848 väzňami odišiel 20. októbra 1942. Boli v ňom nielen náhodne pochytaní židovskí občania, ale aj psychicky chorí pacienti.

<sup>90</sup> 4000 židovov.

domnievať, že ten súpis sme mohli ovplyvniť. Naši partneri nie sú nijakí altruisti, naopak, sú tvrdí a nezlomní; o to viac je naliehavo dôležité, aby sme daný sľub čo najpresnejšie dodržali. Táto výčitka osobitne platí aj v bode „Pracovné tábory“, k čomu sa ešte vrátim.

Idem dokonca až tak ďaleko, že našich partnerov nepovažujem za 100-percentne spoľahlivých; napriek tomu musíme húževnato so železnou vôľou a s neochvejnou odvahou ísť za svojím cieľom; nás nemôže a nesmie zaujímať, že obetujeme Kesef<sup>91</sup>, ja mám pred očami iba smrteľný strach tisícov, ktorý ma oprávňuje, aby som sa v ich mene na Vás obrátila s prosbou: je potrebná čo najrýchlejšia pomoc, aby predbehla osud.

### Wilhelm a Josef

Wilhelm sa drží dobre, ale ako som už spomenula vo svojich predchádzajúcich správach, dáva najavo veľmi blahovoľnú neutralitu, resp. pasivitu a my dúfame, že do rokovania na budúci týždeň sa zapojí aktívnejšie. Jeho dôsledná pasivita mala ten želateľný výsledok, že sa vytvorila platforma na rokovanie s Josefom a jeho bratmi, prinajmenšom nám ponúkol takúto vyhladku. Josef a jeho bratia takisto nezmenili svoje stanovisko; iba Vám už známi členovia tejto rodiny, tak ako doteraz, bojujú proti nám. Napriek tomu treba konštatovať, že aj ten najtvrdší z bratov, ktorý doteraz požadoval 100 % splnenie programu, sa stal trochu povoľnejším.<sup>92</sup> Pochopíte, že Wilhelm aj Josef, sú kedykoľvek schopní zmeniť svoje stanoviská, keď sa nedodržiavajú dané sľuby. My sme z vlastných prostriedkov urobili viac, než je v ľudských silách; viac už nevládzeme. Teraz, keď sa má znovu začať so zásielkami, bude to už celkom nemožné. Keby sme už vôbec nemohli zachrániť tie 4 tisíce, zostáva v krajine ešte vždy 21 tisíc, o ktorých záchranu teraz ide. Toto musia zariadiť naši priatelia na druhej strane hraníc a to ešte zakaiaľ pacient žije. Ide naozaj o napätý stav a od našich priateľov závisí, či iskričku života ešte možno rozduchať.

### 2. Pracovné tábory

Viete už, že najdôležitejším úsekom nášho programu sú jestvujúce tábory.<sup>93</sup> Rovnako ste informovaný o tom, že asi pred štyrmi týždňami som bola u šéfa oddelenia pre väzňov<sup>94</sup> a už vtedy som dostala za úlohu dohodnúť sa s Vami a požiadať Vás, aby ste nám predložili príslušné návrhy. Tu by som chcela poznamenať, že som nezavolaala preto, nakoľko sa mi po zreteľ úvahe nezдало múdre s Vami hovoriť; kontrola totiž vedie cez Edelsteinovu domovskú

<sup>91</sup> Pentaze.

<sup>92</sup> Ide o A. Vaška, ktorý sa raz vyjadroval za sto-percentné riešenie židovskej otázky a neskôr sa stal do pozície záchranca.

<sup>93</sup> Fleischmannová pravdepodobne už v tomto čase pochopila, aké zložité bude presadiť úplné zastavenie deportácií zo Slovensku a preto ako prioritu v záchrannej akcii označila existenciu a prevádzku pracovných táborov na Slovensku.

<sup>94</sup> U vedúceho židovského oddelenia na ministerstve vnútra A. Vaška.

obec<sup>95</sup>. Z toho dôvodu som Vám telegrafovala: „Tereza a Zoltán sú na jednomesačnom pobyte v Luzerne stop hovorte s nimi“, načo som dostala Vašu odpoveď, depešu z 11.9: „Pokiaľ ide o Ellas 9/9 očakávame Terezinu odpoveď stop najbližšie budeme telegrafovať stop srdečne želania k novému roku Allan“.

Nakoľko som nedostala nijakú ďalšiu telegrafickú správu a na druhej strane som bola pod neustálym tlakom, zavolała som pánu Blumovi a hovorila s ním oficiálne, lebo jeho bydlisko nie je takto kontrolované. Podujal sa na to, že sa s Vami dohodne a mňa bude informovať, resp predloží návrhy ústrední. Zastával názor, že zásadu „na muža a deň“<sup>96</sup> nemožno uskutočniť, ale že by sa prihovárал za mesačný paušál, ktorý by sa potom progresívne zvyšoval. Máme prísľub zástupcu vlády, že zväčšia pracovné tábory až pre 5 tisíc. Ani tu nemôžem našich priateľov na druhej strane hraníc ušetriť od výčítiek, lebo keď sú teraz odosielaní väzni, budú medzi nimi práve takí priatelia, ktorí prichádzajú do úvahy pre tábory. Keby sme už mali Vaše kladné stanovisko a mohli ho predložiť vláde, mohli by sme veľkú časť ohrozených Chaweroth<sup>97</sup> ochrániť pred tým najhorším. Musíme prevziať veľkú zodpovednosť, konat' čo najrýchlejšie, lebo vláda chce rozšíriť tábory a naše svedomie ťaží to, že práve táto najdôležitejšia časť našej práce nenachádza potrebné porozumenie. Prosím Vás preto veľmi dôrazne, aby sa táto záležitosť definitívne vyjasnila a aby sme dostali Vaše kladné a celkom konkrétne návrhy.

Predpokladám, že pán B.<sup>98</sup> s Vami túto záležitosť vyriešil a že ja od neho dostanem presnú informáciu, resp. Vaše spoločné návrhy. Ako som už zdôraznila, musia sa tieto pomocné opatrenia zariaďovať bezpodmienečne zo Sallyho vlasti,<sup>99</sup> lebo to sa predpokladalo vo všetkých príslušných rozhovoroch. Prosím, nehnevajte sa kvôli mojim vyčítavým slovám; istotne pochopíte, že vyžaduje nadľudské sily na jednej strane vidieť hrozny strach toľkých tisícov ľudí a na druhej strane dostávať tie katastrofálne správy z Poľska. Uprostred toho je sílabučká nádej na záchranu a záleží na nás, aby sme uchránili ľudí od tejto hroznej pohromy. Som si istá, že budete mať pre moje argumenty úplné porozumenie, lebo sa spoliehame na Vás, na našich priateľov, ktorí so svojou pomocou stoja v tejto hodine núdze pri nás.

### 3. Pomoc väzňom

Osud väzňov je hrozny. Človeku tuhne krv v žilách, keď číta tie správy. Dostali sme v týchto dňoch prostredníctvom Schlichim informácie, niektoré z nich vám prikladám.

<sup>95</sup> Ide o nemeckú policu, ktorá v Bratislave sídlila na Vlčkovej ulici.

<sup>96</sup> V predchádzajúcom texte ako „na osobu a deň“.

<sup>97</sup> Kamarátov, priateľov, druhov.

<sup>98</sup> Pán Blum.

<sup>99</sup> Zo Švajčiarska.

Myslím, že teraz, keďže je zima pred dverami, musíme rátať s tým, že tam vznikne jeden veľký masový hrob a že tam skončí jedna z najtragickjších kapitol dejín svetového židovstva. Umierať budú starí, chorí, slabí, matky a manželky, ale čo je najstrašnejšie, predovšetkým deti – naša budúcnosť. Hynú na hlad a epidémie a brutálnou rukou nepriateľa. Aj tu máme možnosť pomáhať.

Vo svojom poslednom liste ste mi napísali radostnú správu, že 15 % všetkých peňažných a vecných darov ide v prospech našich priateľov. Ďalej ste povedali, že takisto sa posielajú šaty a potraviny. Nemohla som informovať Židovskú sociálnu svojpomoc v Krakove, nakoľko som ju prosila o správu, koho môžem uviesť ako darcu; žiaľ, doteraz som nedostala Vašu odpoveď. Od Židovskej sociálnej svojpomoci sme nedostali nijaké vyrozumienie, že zásielky prišli; pritom listy odtiaľ hovoria o veľkej núdzi. Preto prosím, oznámte mi, či už vybavujete Vaše vecné dary a či ste požadovali sprostredkovanie Červeného kríža a snáď aj dostali nejaké potvrdenie. Len čo príde Vaša správa, oznámim Židovskej sociálnej svojpomoci mená od Vás získaných darcov s tým, že podľa mojich informácií asi 15 % všetkých darov je určených našim priateľom. V liste pre Židovskú sociálnu svojpomoc sa musím vyjadrovať veľmi jasne, nakoľko Nemci takýto list cenzurujú.

#### Zásielky darov z lásky

Nakoľko nám Schlichim priniesli veľa adries, môžeme Vám znova oznámiť veľký počet adries väzňov. Pripomínam svoju prvú správu a zdôrazňujem, že je veľmi dôležité, aby tieto darčekové balíčky obsahovali vysokohodnotné potraviny, aby teda mohli byť použité i na výmenu. Okrem kakaa, prípadne kávy, čaju alebo ryže atď. rátajte aj so sardinkami, nakoľko sa podľa našich informácií za jednu krabičku sardínek platí 20 zlotých.

Okrem transferov, ktoré priebežne uskutočňujeme, sú veľkou pomocou aj cesty Schlichim. Tieto práce sme už zorganizovali a práve dnes sú tu dvaja z nich, ktorí nám priniesli veľký počet zistených adries, stovky potvrdení prevzatých obnosov a aj veľa, veľa listov. Títo Schlichim sú azda drahí, ale spoľahliví a prichádzajú približne raz za mesiac. Máme aj iných, ktorí sú snáď lacnejší, ale nie rovnako úspešní; napriek tomu aj ich využívame.

K dnešnému dňu sme prostredníctvom Schlichim odoslali hodne vyše 1000 Alafim Josefs<sup>100</sup> a veľký počet iných cenných vecí, ako napríklad hodinky atď. Neviete si predstaviť, čo táto pomoc znamená, lebo je jednoznačne preukázané, že peniaze, najmä však veľa peňazí, môže ľudí uchrániť od smrti hladom. Musíme preto spoločne nasadiť všetky svoje sily, aby

<sup>100</sup> 1 mil. korún.

bola táto pomocná akcia čím väčšia a intenzívnejšia. Žiaľ, nebudem môcť ani tu podchytiť všetkých nešťastníkov; veľkej časti však pomôžeme. No naše materiálne prostriedky tu nepostačujú a preto som Vám telegrafovala: „Pinkov stav beznádejný<sup>101</sup>, nech Anna zabezpečí mesačnú nemocničnú stravu, telegrafujte odpoveď stop Schwarz navštívi Belu<sup>102</sup> 20. septembra,“ na čo som dostala Vašu depešu zo 17. 9. t.r.: „Ku 16/9 Elsa tohtomesačné náklady Pistu zabezpečené Annou a Schnappom stop prečo naše 27/8 a 11/9 nepotvrdené.“

Rada by som poznamenala, že predpokladám, že skomolené slovo Schnapp znamená Schwalb a že potvrdenie horeuvedených depeší by som Vám chcela poslať po kuriérovi.

Čo najsrdečnejšie Vám ďakujem za Vašu ochotu, že ste nám na mesiac september pre väzňov prislúbili 10 Alafim Nathans, čím ste nám veľmi pomohli, o to viac, že momentálne tu prítomní Schlichim zrealizujú naše pokyny v rozšírenom rozsahu.

Tých 10 Alafim Nathans môžete zložiť u Belu v Zürichu a my dáme pokyny, čo sa má s obnosom stať a dúfam... [nečitateľný text] ... Vy s tým uzrozumený. Z priložených odpisov listov, ktorých rukopisné originály sme mali k dispozícii, budete informovaný o hroznej skutočnosti, o ktorej sme sa dozvedeli od Schlichim. Stovky listov, ktoré sme takto dostali, majú podobný obsah. Vy pri svojej obdivuhodnej ochote pomáhať istotne urobíte všetko, aby ste zmiernili osud našich ťažko skúšaných priateľov. Ďakujem Vám v mene tých 60 Alafim, ktorí sa stali obeťou zla a nezvratného osudu.

Hoci sa o tomto bezpráví a hroznej tvrdomi muselo hovoriť všade, kde ešte jestvuje kult, predsa len Vás prosím, aby ste nikdy nepoužili obsah týchto listov, ako aj moje správy, lebo reakcia by postihla nás i tamojších priateľov.

Už aj preto, aby sa mohlo pomôcť väzňom, musí sa zachrániť zvyšok tu žijúcich a preto si myslím, že moja prosba k Vám nebude chybou a že nám účinne a všestranne pomôžete.

V prílohe Vám opätovne zasielam rekapituláciu predbežného návrhu nášho rozpočtu; kópiu správy posielame aj pánovi Blumovi, aby bol takisto informovaný.

Vraciam sa ešte k Vášmu poslednému listu, v ktorom nám Nathan<sup>103</sup> oznámil, že od Sallyho ešte dostaneme k dispozícii 10 Alafim Nathans; aj tento obnos láskavo odovzdajte v Zürichu Belovi, ktorý je priebežne informovaný o tom, kedy kuriér príde alebo odchádza a realizuje naše pokyny. Očakávam tu Váš súhlas.

<sup>101</sup> V zmysle: Situácia v Poľsku je beznádejná.

<sup>102</sup> Ide o Belu Leihowitza, ktorý bol kontaktnou osobou vo Švajčiarsku.

<sup>103</sup> Fleischmannová v korešpondencii často nerozlišuje medzi menom Nathana Schwalba a kódom pre Švajčiarsky frank, keď v ďalšom texte v oboch prípadoch uvádza Nathan aj Natan.

Vraciam sa k Vašej depeši z 27. 8. t. r. s týmto obsahom:

„Na predvčerajšie Ellas odpovedá Jozsef v Maďarsku ponuka Paulova adresa pre Kehilah“.

K prvej časti Vašej depeše sa ešte vrátim v rekapitulácii; ale to „Paulova adresa pre Kehilah“ mi nie je jasné. Paul podľa kódu znamená „pomoc väzňom nie cestou transferu“ a „Kehilah“ je predsa totožné s tuzemskou pomocou.

Súčasne Vás prosím, aby ste prostredníctvom vracajúceho sa kuriéra láskavo odpovedali tak na moju poslednú, ako aj na moju dnešnú správu. Pokiaľ ide o bod Pracovné tábory, prosím kuriérovi predložiť Vaše návrhy cez adresu: Ústredni pre ...

Tak SILBADO<sup>104</sup>, ako aj Sali<sup>105</sup> sú osobnosti známe tunajšej vláde a preto je dôležité, aby tí páni podpísali. Ak by ste z akýchkoľvek dôvodov mali pochybnosti, ten list by napriek tomu musel mať oficiálny charakter. Verím však, že s podpisom hore menovaných nebudú problémy; rozhodnutie však, samozrejme, prenechávam na Vás, iba rozhodne prosím už o tento oficiálny list, aby som konečne mohla Vaše návrhy predložiť. Na tom musím dôsledne trvať, lebo ak by sa v bode o pracovných táboroch v najbližších dňoch nezaznamenal pokrok, malo by to nedozerné následky; aj tak sa bojím, že doterajšie zdržanie znamená ťažké obete. Prosím, verte mi, že nepreháňam; prisahám, že hovorím skôr menej než viac.

Na záver svojej dnešnej správy by som Vám chcela pri príležitosti veľkých sviatkov odovzdať v mene svojom, ako aj našej pospolitosti tie najúprimnejšie želania.

Medzi Rosch-Haschanah a Jom-Kipur<sup>106</sup> stojí jeden transport. Tisícny Chaim majú byť obetované, aby modlitba Sanetakof - „Cez oheň a vodu budeš svoje obete prinášať“ sa stala hroznou skutočnosťou. Cez oheň, cez peklo spejú naši drahí k zániku; pomocou vody, krstu, chcú sa tu mnohí pred ohňom zachrániť. V týchto dňoch rozjímania a pokánia Vás naposledy prosím, pomôžte nám znášať túto biedu, udržať naše mravy a obyčaje a predovšetkým zmierniť tú biedu. Ak by sa vďaka Vašej spolupráci podarilo toto naše poslanie splniť, bude to príspevok, ktorý v dejinách nášho trpiaceho národa bude znamenať kapitolu dôvery a nádeje, na ktorú sa snád' obzrú aj neskoršie generácie v dobe, keď sa znovu vráti duševná opora a vnútorná sila.

Yad Vashem, Jeruzalem, SM 36, mikrofilm JM 11728.

<sup>104</sup> Ide o Artura Silbersteina.

<sup>105</sup> Správne má byť: Saly.

<sup>106</sup> Medzi židovským novým rokom a Dňom zmierenia.